

Posílení spornosti trestního řízení ve světle aktuální novely trestního řádu
Strengthening the adversarial nature of criminal proceedings in the light of
the current amendment to the Criminal Procedure Code

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra trestního práva

Vrchní soud v Praze

Anotácia

Příspěvek[1] se zabývá vybranými instituty, které přinesla aktuální novela trestních předpisů. Jedná se zejména o zavedení institutu prohlášení viny, rozšíření aplikovatelnosti dohody o vině a trestu a rovněž i nesporných skutečností. Kontradiktornost trestního řízení je posílena zavedením nové obligatorní součásti obžaloby (uvedení návrhu na uložení trestu nebo upuštění od potrestání) a také úvodním prohlášením obviněného na podanou obžalobu. Novela je výrazným posunem k angloamerickému modelu trestního řízení.[2]

Annotation

The paper deals with selected institutes that have produced the current amendment to criminal regulations. These include the introduction of the institute of a declaration of guilt, the extension of the applicability of agreements on guilt and punishment, and other undisputed facts. The adversarial nature of criminal proceedings is strengthened by the introduction of new mandatory parts of the indictment (introduction of a motion to impose a sentence or waiver of punishment) and also by the statement of the accused of the indictment. The amendment is a significant shift towards the Anglo-American model of criminal proceedings.

Kľúčové slová

Prohlášení viny; nesporné skutečnosti; dohoda o vině a trestu; dokazování; základní zásady trestního řízení

Key words

Guilty plea; undisputed facts; guilt and punishment agreement; proving; basic principles of criminal procedure

Úvodem (obecně k novele trestních předpisů č. 333/2020 Sb.)

Dnem 1. 10. 2020 nabyla účinnosti významná novela trestních předpisů. Tato novela přinesla významné změny jak v oblasti trestního práva hmotného, ale i trestního práva procesního. Pokud jde o změny v hmotném právu, tyto se týkají zejména otázky promlčení,[3] obecných zásad pro stanovení druhu a výměry trestu,[4] rozšíření obecně polehčujících okolností,[5] rozšíření aplikovatelnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby,[6] výkonu peněžitého trestu[7] a změny výkladového ustanovení, které stanoví hranici výše škody.[8][9] Co se týče změn v oblasti trestního

práva procesního (trestního řádu), tak dochází příkladmo ke zrušení omezení aplikovatelnosti dohody o vině a trestu pouze na zvlášť závažné zločiny, dále k zavedení angloamerického institutu prohlášení viny, rozšíření aplikovatelnosti tzv. nesporných skutečností. Kontradiktornost trestního řízení je pak posilována dvěma instituty, a to možností zaslání stanoviska k podané obžalobě (*opening statement*) a povinností státního zástupce v podobě uvedení navrhovaného druhu a výše trestu (popř. návrhu na upuštění od potrestání) do obžaloby.^[10] Změnám se nevyhnuly ani jednotlivá ustanovení ohledně nákladů trestního řízení, trestního příkazu a vykonávacího řízení.

Jednotlivé změny

Nová obligatorní součást obžaloby – návrh na uložení trestu nebo upuštění od potrestání

Novelou trestních předpisů dochází k doplnění povinných náležitostí obžaloby, a to o návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry nebo návrhu na upuštění od potrestání. Jak poznamenává Říha, tak povinnost státního zástupce uvést již v obžalobě návrh na uložení trestní sankce za žalovaný čin je nezbytnou podmínkou pro zavedení dalších institutů, resp. změnu stávajících institutů současného trestního řádu.^[11] Cílem je aby, aby obviněný i soud měli základní představu o tom, jaký druh a výši trestu bude státní zástupce v řízení před soudem navrhopvat. Díky tomu bude moci obviněný usilovat případně o sjednání dohody o vině a trestu nebo brojit jen proti trestu a nikoli vině. Výhoda pro soud má spočívat v tom, že bude moci zvážit s ohledem na postoj státního zástupce možnost uložení trestního příkazu, proti kterému státní zástupce nebude podávat odpor, bude-li jeho návrhu vyhověno, což pochopitelně nevylučuje podání odporu obviněným. Také povinné náležitosti obžaloby budou nově obsahovat výčet věcí, které byly případně zajištěny pro účel výkonu trestu propadnutí majetku, peněžitého trestu nebo trestu propadnutí. Díky této změně tak bude mít soud lepší přehled o zajištěných věcech a jak o nich rozhodnout, případně státní zástupce bude moci vyhodnotit, zda trvají důvody pro zajištění těchto věcí.^[12]

Do žalobního návrhu se též uvede návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry nebo návrh na upuštění od potrestání; pokud je navrhován trest propadnutí majetku, peněžitý trest nebo trest propadnutí věci, uvede se, zda a jaké věci byly zajištěny pro účely jeho výkonu. Návrh na uložení trestu se do žalobního návrhu neuvede, je-li to nezbytné s ohledem na důkazní, skutkovou či právní složitost věci, návrh se však zašle soudu samostatným sdělením. Státní zástupce pak může v samostatném sdělení adresovaném soudu též uvést, že hodlá ve věci navrhovat druh nebo výměru trestu, které nelze uložit trestním příkazem (§ 314g odst. 2 tr. řádu *a contrario*).^[13] Uvádění návrhů trestů v podávaných obžalobách patří mezi nejkontroverznější ustanovení pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2019. Je třeba si uvědomit, že uvádění návrhů trestů v obžalobě je mnohdy předčasné. V době tvorby a podání obžaloby se může, z podstaty dokazování v trestním řízení, jednat pouze o úvahu státního zástupce o případném budoucím návrhu trestu, nikoli o návrh samotný.

Těžiště dokazování v trestním řízení leží v řízení před soudem,^[14] přičemž důkazní standard se postupem doby zpravidla zvyšuje. Naproti tomu v přípravném řízení neprobíhá v dostatečné míře dokazování ve smyslu hledisek rozhodných pro uložení druhu a výměry trestu (§ 39, § 41 či § 42 tr. zákoníku) a nejsou známy podstatné závěry dokazování a návrh státního zástupce o výši a druhu trestu nemůže být relevantní natolik, aby jej bylo možno uvádět v obžalobě a zveřejnit jej tak stranám trestního řízení. Uvádění takového návrhu nemělo dosud oporu v trestním řádu, neboť § 177 tr. řádu

tento návrh jako obligatorní náležitost obžaloby neznal (na rozdíl návrhu o ochranném opatření v § 178 tr. řádu). V rámci proběhlého dokazování před soudem, kde se mohou, resp. mají plně rozvinout základní zásady trestního řízení,^[15] může dojít a často také dochází jednak k posunu důkazní situace, jednak ke změně postoje obžalovaného k věci. Teprve na základě provedeného dokazování během hlavního líčení může státní zástupce v závěrečné řeči řádně a odpovědně navrhnout výši a druh ukládaných trestů, které pokládá za adekvátní.

Přijatá změna vychází se z toho, že pokud státní zástupce podává obžalobu, má představu o tom, jaký trest (ochranné opatření) zamýšlí – byť v určitém rozpětí – navrhopat. Současně je potřeba dodat, že po skončení dokazování u hlavního líčení může být učiněn návrh odlišný, je třeba ho však odůvodnit i z hlediska odchylek oproti původnímu návrhu. Jak již bylo uvedeno výše, návrh na uložení trestu se do žalobního návrhu neuvede, je-li to nezbytné s ohledem na důkazní, skutkovou či právní složitost věci (což můžeme být vykládáno rozdílně), návrh se však zašle soudu samostatným sdělením.

Specifická je úprava u návrhu na potrestání (tam se klade důraz na vyjádření státního zástupce k možnosti uložit, nebo naopak neuložit trestní příkaz). Uvádění návrhu v obžalobách má zejména vést k usnadnění komunikace mezi státním zástupcem a soudem, obviněnému, popřípadě i jeho obhájci se sděluje i to, jaký návrh trestu může při nezměněné důkazní situaci reálně očekávat. Přijaté novely nelze upřít to, že směřuje k větší otevřenosti a transparentnosti postupu státních zástupců, neboť není důvodu utajovat, jaké návrhy trestu (ochranných opatření) hodlá státní zástupce v řízení před soudem učinit. To, že je soudu i stranám známý předpokládaný návrh trestu, je skutečnost z tohoto pohledu zásadně pozitivní. Obviněný bude mít od počátku řízení před soudem představu o tom, jak na jeho možné potrestání nahlíží státní zástupce, a tomu bude moci přizpůsobit taktiku své obhajoby. Tato informace je nicméně relevantní i pro soud, který tímto návrhem nemůže být z povahy věci nikterak vázán (čl. 4, 81, 82 a 90 Ústavy ČR), bude mu ale signalizovat postoj státního zástupce k možnému sankcionování obviněného. Soud pak může zvážit s ohledem na tento postoj další procesní postup (např. využití trestního příkazu). Tento návrh trestu samozřejmě není definitivní, s ohledem na průběh řízení před soudem může státní zástupce návrh trestu modifikovat, a to jak přísnějším, tak i mírnějším směrem.^[16]

Nesporné skutečnosti a prohlášení viny

Hlavní líčení představuje zřejmě nejdůležitější (být fakultativní) stadium trestního řízení, neboť se v něm rozhoduje o vině a trestu obviněného. Taktéž se jedná o stadium, v kterém je zpravidla těžiště dokazování^[17] a strany trestního řízení mohou v zásadě ovlivnit rozhodnutí soudu. Nejúplněji se v něm uplatňují základní zásady trestního řízení. Dosud však nebylo, aby obžalovaný mohl ve standardním řízení v rámci hlavního líčení prohlásit některé skutečnosti za nesporné, tak jak je to možné v řízení před samosoudcem (§ 314b odst. 2 tr. řádu) nebo v zjednodušeném řízení v rámci hlavního líčení (§ 314d odst. 2 tr. řádu).^[18] Je sice pravdou, že tento přístup v podobě rozšíření aplikovatelnosti nesporných skutečností odpovídá zejména zásadám rychlosti^[19] a hospodárnosti trestního řízení (a s ohledem na tyto „zásady“ tak není důvodu neaplikovat je i na standardní řízení v rámci hlavního líčení), nicméně to představuje další výrazný zásah do zásad kontinentálního modelu trestního řízení – zejména do zásady zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností (někdy označované jako zásady materiální pravdy), která je pro tento model signifikantní a zcela klíčová. Jde tedy o jasné přiklonění k zásadě formální pravdy a zásadě projednací (a současně od odklon od zásad materiální pravdy a zásady

vyhledávací), které jsou typické pro angloamerický model trestního řízení.^[20] Touto novelizací dochází nejen k úpravě institutu dohody o vině a trestu,^[21] ale i souvisejícím změnám, které mají vést k zrychlení trestního řízení. S těmito změnami, které mimo jiné spočívají i v prohlášení viny obviněného,^[22] kterým prohlásí, že je vinen spácháním skutku a souhlasí s jeho právní kvalifikací, avšak nesouhlasí s návrhem trestu, nebo jeho snaze uzavřít se státním zástupcem dohodu o vině a trestu nebo možnosti prohlásit některé skutečnosti za nesporné, souvisí i případné zbytečné předvolávání svědků nebo znalců k hlavnímu líčení.^[23]

Možnost zaslání stanoviska k podané obžalobě (opening statement) a další změny v řízení před soudem (dohoda o vině a trestu).

Novela trestního řádu také odstraňuje určitý kontradiktorní deficit v podobě zavedení práva obviněného zaslat stanovisko k podané obžalobě – jde o tzv. *opening statement*.^[24]

Ustanovení § 196 odst. 2 tr. řádu říká, že předseda senátu spolu s doručením opisu obžaloby upozorní obžalovaného, že má právo se v jím stanovené lhůtě vyjádřit ke skutečnostem uvedeným v obžalobě, zejména: a) zda se cítí být nevinný nebo vinen spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a z jakých důvodů, b) zda má zájem uzavřít se státním zástupcem dohodu o vině a trestu nebo zda chce v hlavním líčení prohlásit svou vinu, c) zda souhlasí s popisem skutku a jeho právní kvalifikací a s navrženým trestem, případně ochranným opatřením, a d) které skutečnosti považuje za nesporné. Na to navazuje ustanovení § 196 odst. 3 tr. řádu o tom, že předseda senátu spolu s upozorněním podle odstavce 2 poučí obžalovaného o následcích spojených s vyjádřeními uvedenými v odstavci 2; poučí jej zároveň i o tom, že vyjádření k obžalobě, nejde-li o doznání nebo o prohlášení viny, může za něj učinit i jeho obhájce, a to i když se hlavní líčení koná v jeho nepřítomnosti. Zašle-li obžalovaný vyjádření k obžalobě, předseda senátu je doručí státnímu zástupci. Z toho důvodu dochází k stanovení povinnosti předsedy senátu, aby byla obžaloba obviněnému doručena dříve než s předvoláním k hlavnímu líčení. Předseda senátu také určí obviněnému lhůtu, během které se může vyjádřit k shora uvedeným skutečnostem. Obviněný tak svým vyjádřením dá zcela jasně najevo svůj postoj a soud bude moci zvolit adekvátní procesní postup. Vzhledem k důrazu na urychlení trestního řízení a větším procesním možnostem obžalovaného modifikovat rozsah dokazování soudu, případně sjednat dohodu o vině a trestu, jsou zakotvena nová ustanovení trestního řádu, na základě kterých dochází k změně procesních postupů a zavedení nových povinností a oprávnění.

Na shora uvedené přednesení obžaloby státního zástupce a jeho označení skutečností, které považuje za nesporné, navazuje nadále vyjádření poškozeného. Poté je vyzván obžalovaný, aby se vyjádřil ke skutečnostem uvedeným v obžalobě, zejména zda se cítí být nevinný nebo vinen spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě, souhlasí s popisem skutku a jeho právní kvalifikací a s navrženým trestem, případně ochranným opatřením, a které skutečnosti považuje za nesporné. V případě, že se obžalovaný k těmto skutečnostem vyjádřil již po doručení obžaloby, tak se jej předseda senátu dotáže, zda obžalovaný setrval na svém vyjádření nebo zda se rozhodl jej nějakým způsobem změnit. Následně předseda senátu uváží, zda k okolnostem případu bude mít za vhodné, že je na místě sjednání dohody o vině a trestu.^[25] Ačkoliv k sjednání dohody o vině a trestu by mělo zásadně docházet v rámci předsoudního stadia (přípravného řízení), dochází novelizací k možnosti sjednat ji i v rámci řízení před soudem na počátku hlavního líčení. O té možnosti poučí předseda senátu obžalovaného a i o důsledcích takového postupu. Předseda senátu se po tomto poučení dotáže na

stanovisko obžalovaného, státního zástupce a případně i poškozeného, pokud bude počátku hlavního líčení přítomen. Nadále i v tomto případě platí, že sjednání dohody o vině a trestu představuje dohodu stran trestního řízení a tedy soud se tohoto sjednávání neúčastní. Za tím účelem může soud přerušit hlavní líčení na nezbytnou dobu. Při samotném sjednávání dohody o vině a trestu se postupuje jako při jejím sjednávání v přípravném řízení. Pokud není přítomen poškozený, aby se vyjádřil, tak jeho práva zohlední ve svém postupu státní zástupce. Vyjma zvážení předsedy senátu, zda je vhodné sjednat dohodu o vině a trestu, může i v této etapě toto sjednání iniciovat státní zástupce nebo obžalovaný, avšak předseda senátu není povinen jejich návrhu vyhovět.

Po skončení jednání o vině a trestu je nadále pokračováno v hlavním líčení. V případě, že došlo k jejímu sjednání, státní zástupce přednese obsah této dohody a navrhne její sjednání. Dále postupuje soud obdobně jako při jejím schválení v přípravném řízení.^[26] Pokud k sjednání dohody o vině a trestu nedošlo nebo soud dohodu o vině a trestu neschválí, pokračuje se v hlavním líčení na podkladě původní obžaloby. V dalším řízení se k sjednané dohodě o vině a trestu, včetně prohlášení viny obžalovaným učiněného pro účely jejího sjednání, nepřihlíží, ledaže obžalovaný požádá, aby takové prohlášení bylo posouzeno jako prohlášení viny podle § 206c tr. řádu (§ 206b tr. řádu). Citovanou novelizací tedy byla nově upravena možnost sjednat dohodu o vině a trestu i v rámci řízení před soudem na počátku hlavního líčení. O té možnosti poučí předseda senátu obžalovaného, rovněž tak ho poučí o důsledcích takového postupu. Předseda senátu se po tomto poučení dotáže obžalovaného na jeho stanovisko, stanovisko státního zástupce a případně i poškozeného, pokud bude v této fázi hlavního líčení přítomen. Nadále i v tomto případě platí, že sjednání dohody o vině a trestu představuje dohodu stran trestního řízení, a tedy soud se tohoto sjednávání neúčastní. Za tím účelem může soud přerušit nebo odročit hlavní líčení na nezbytnou dobu. Při samotném sjednávání dohody o vině a trestu se postupuje jako při jejím sjednávání v přípravném řízení. Pokud není přítomen poškozený, aby se vyjádřil, tak jeho práva zohlední ve svém postupu státní zástupce. Vyjma uvážení předsedy senátu, zda je vhodné sjednat dohodu o vině a trestu, může i v této etapě toto sjednání iniciovat státní zástupce nebo obžalovaný, avšak předseda senátu není povinen jejich návrhu vyhovět. Pokud nedošlo k sjednání dohody o vině a trestu, může obžalovaný prohlásit, že je vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a že souhlasí s právní kvalifikací takového skutku uvedenou v obžalobě. Prohlášení viny představuje v tomto případě dobu prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, jež může předcházet řízení o schválení narovnání.^[27]

Pokud obžalovaný učiní takové prohlášení, soud v rozsahu prohlášení postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3 tr. řádu, a tedy předseda senátu vyzve obžalovaného, aby se vyjádřil k tomu, zda a) rozumí prohlášení viny, které učinil, zejména zda je mu zřejmé, co tvoří podstatu skutku, který se mu klade za vinu, jaká je jeho právní kvalifikace a jaké trestní sazby zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován; b) prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, učinil dobrovolně a bez nátlaku a byl poučen o svých právech na obhajobu; c) jsou mu známy všechny důsledky prohlášení viny, zejména že se vzdává práva na standardní projednání věci v hlavním líčení, protože v případě, že bude rozhodnuto o přijetí prohlášení viny, se dokazování v rozsahu, v jakém obžalovaný prohlásil vinu, neprovede a bude provedeno pouze ve zbylém rozsahu; tím není dotčena možnost vyslýchat obžalovaného k účasti jiných osob na spáchaném skutku, ohledně kterého prohlásil vinu (§ 206c odst.

6 tr. řádu), jakož i to, že soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat a že skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem (§ 206c odst. 7 tr. řádu).

Obžalovaný prohlášením viny souhlasí s tím, že je vinen spáchaným skutkem uvedeným v obžalobě a že souhlasí i s jeho právní kvalifikací. Předseda senátu před rozhodnutím o přijetí prohlášení viny dle § 206c odst. 3 tr. řádu zjistí stanovisko státního zástupce, poškozeného a zúčastněné osoby, pokud jsou přítomni při hlavním líčení. Soud po prohlášení viny obžalovaným rozhodne dle § 206c odst. 4 tr. řádu, zda takové prohlášení přijímá nebo nepřijímá. Prohlášení nepřijme, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného. Soud nemusí prohlášení viny přijmout, pokud takový postup nepovažuje za vhodný s ohledem na okolnosti případu a vyjádření ostatních stran (§ 206c odst. 5 tr. řádu). Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny přijímá, zároveň v usnesení uvede, že se dokazování v rozsahu, v jakém obžalovaný prohlásil vinu, neprovede a bude provedeno pouze ve zbylém rozsahu; tím není dotčena možnost vyslýchat obžalovaného k účasti jiných osob na spáchaném skutku, ohledně kterého prohlásil vinu (§ 206c odst. 6 tr. řádu).^[28] Platí, že soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat a skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem (§ 206c odst. 7). Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny nepřijímá, k prohlášení viny se nepřihlíží.^[29] (§ 206c odst. 8 tr. řádu).

Po zjištění stanoviska obviněného k obžalobě, nedošlo-li k sjednání dohody o vině a trestu ani k prohlášení viny obviněným, může soud rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které státní zástupce a obviněný označili za nesporné, pokud s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti není závažného důvodu o těchto prohlášeních pochybovat (§ 206d tr. řádu).

Závěr

Je nepochybné, že novela trestních předpisů – provedená zákonem č. 333/2020 Sb. – přináší několik zásadních změn. Zatímco se mediální pozornost věnuje zejména posunutí (zdvojnásobení) hranic pro výši škody (§ 138 odst. 1 tr. zákoníku), čímž fakticky dochází k dekriminalizaci části jednání, neměly by veřejnosti uniknout i podstatné změny, které se týkají trestního řádu. Zde jde především o tři instituty, jimiž má dojít k rozšíření prohlášení viny obviněného v trestním řízení. Jsou jimi rozšíření aplikovatelnosti dohody o vině a trestu (na všechny trestné činy, dosud bylo vyloučeno u zvlášť závažných zločinů), rozšíření aplikovatelnosti nesporných skutečností (i ve hlavním líčení) a zavedení institutu prohlášení viny. Pokud by se obviněný se státním zástupcem zcela shodl na vině (v otázkách *facti et iuris*), trestu a dalších výrocích, byla by sjednána dohody o vině a trestu. Novelou došlo také k odstranění negativní podmínky, že nelze sjednat dohodu o vině a trestu u zvlášť závažných zločinů (§ 14 odst. 3 tr. zákoníku).^[30] Pokud by se státní zástupce a obviněný shodli jen na vině (v otázkách skutkových i právních), nikoli však na trestu a dalších výrocích, počítá se s prohlášením viny (*guilty plea*), kde by se další trestní řízení vedlo toliko pro účely rozhodnutí o sankci. Poslední možností je prohlášení některých skutečností za nesporné, resp. rozšíření tohoto institutu i ve standardním řízení, tj. v rámci hlavního líčení,^[31] a to tehdy, pokud by se strany shodly (alespoň zčásti) na skutku, nikoli však již i na vině (rozpor by byl v určité části skutkového děje, popř. pouze v právní kvalifikaci jinak souhlasně prohlášených skutkových okolností). Výše uvedené možnosti mají mít i pozitivní vliv na situaci svědků, kteří nebudou muset u hlavního líčení svědčit, čímž (v případě, kdy je svědek obětí trestného činu) dojde ke snížení rizika jeho sekundární viktimizace. Pokud se jak obžalovaný, tak i státní zástupce shodnou na určitých skutečnostech jako na nesporných, pokud obviněný prohlásí svoji vinu nebo pokud

dojde ke sjednání dohody o vině a trestu, je zde potenciál, že se trestní řízení se zrychlí, což lze obecně přivítat. Uvedené instituty mají své konsekvence do úrovně hmotného práva, resp. sankcionování.^[32] Kontradiktornost trestního řízení je pak posílena dvěma instituty, a to možností zaslání stanoviska obviněného k podané obžalobě (*opening statement*) a povinností státního zástupce v podobě uvedení navrhovaného druhu a výše trestu (popř. návrhu na upuštění od potrestání) mezi obligatorní náležitosti obžaloby.

Faktem však zůstává, že již účinná novela trestních předpisů do značné míry nabourává základní zásady trestního řízení, zejména zásadu materiální pravdy a zásadu vyhledávací, které společně se zásadou volného hodnocení důkazů tvoří základ kontinentálního modelu trestního řízení. Přijaté změny jsou pak výjimkami z těchto zásad; dochází ke změně paradigmatu – jde o nakročení k angloamerickému modelu trestního řízení, který vychází ze zcela odlišných dogmat a zásad. Při koncipování výjimek ze základních zásad trestního řízení je však potřeba postupovat uvážlivě.^[33] Jednak by měl být zachován formální požadavek v podobě generálního zmocnění pro přípustnost výjimky ze zásady (tj., že u základní zásady – jako pravidla – bude obrat „pokud zákon nestanoví jinak“), jednak obsahový požadavek, kdy je nezbytné dodržet jak proporcionalitu pro přípustnost výjimky (aspekt kvalitativní), tak i nezbytný počet výjimek (aspekt kvantitativní).

Jde o to, abychom se totiž nemuseli ptát co je zásadou a co je výjimkou, resp. v obecnějším pohledu, zda se již neposouváme do jiného modelu trestního řízení, byť jsem si vědom přítomného (a také nezbytného) ovlivňování obou systémů. Nicméně je vždy nutné důsledně přihlížet k systematickému pojetí institutu v původním právním systému, jakož i k funkční provázanosti s ostatními instituty. Namísto je i vyhodnocení účelnosti implementace a samotné funkčnosti v rámci právního systému, do kterého je institut přebírán.

Opět dochází fenoménu, že z původní koncepce „koherence úpravy trestního řízení a jeho základních zásad“^[34] se přesouváme do stavu „koroze základních zásad“.^[35]

Použité informační zdroje

Bartošíková, R. Návrh trestu v obžalobě a jeho možná úskalí. Státní zastupitelství, 2020, č. 4, ISSN: 1214-3758

Čentěš, J., Beleš, A., Čipková, J. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (I. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 2, ISSN: 1805-2789.

Čentěš, J., Beleš, A., Čipková, J. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (II. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 3, ISSN: 1805-2789.

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2018, ISBN:978-80-7502-278-3

Kandová, K. Pojem pravdy (nejen) v trestním řízení a některé související instituty. Právník, 2017, č. 10, ISSN: 0231-6625

Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3, ISSN: 1805-2789.

Lýsek, M. Proč není v obžalobě návrh trestu? Státní zastupitelství, 2013, č. 4, ISSN: 1214-3758

Mičkal, Martin. Zásada kontradiktornosti ve světle probíhající rekodifikace trestního práva procesního. In: COFOLA 2018. Permanentní reforma trestního řízení (koncepční a nekoncepční změny na půdě trestního práva procesního). Brno: Masarykova univerzita, 2018, ISBN 978-80-210-9070-5

Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, ISBN:978-80-7502-387-2

Pelc, V. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu. In: Jelínek, J. a kol. Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení. Praha: Leges, 2020, ISBN:978-80-7502-444-2

Provazník, J. Charakteristické rysy koncepce trestního řízení před rokem 1990. Trestní právo, 2018, č. 1, ISSN: 1211-2860

Provazník, J. Charakteristické rysy koncepce trestního řízení po roce 1990. Trestní právo, 2018, č. 2, ISSN: 1211-2860

Provazník, J. Vybrané problémy současného modelu dokazování v trestním řízení. In: Kalvodová, V., Hrušáková, M. a kol. Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty. Brno: Masarykova univerzita, 2015, ISBN: 978-80-210-8072-0

Růžička, M. Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha: LexisNexis, 2005, ISBN: 80-86199-93-2

Říha, J. Přípravné řízení v návrhu rekodifikované právní úpravy. In: Gřivna, T., Šimánová, H. (eds.) Přípravné řízení dnes a zítra. Plzeň: Aleš Čenek, 2019, ISBN: 978-80-7380-787-0

Šámal, P. Průtahy a obstrukce v trestním řízení a jejich příčiny. Trestněprávní revue, 2020, č. 2, ISSN: 1213-5313

Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 1999, ISBN: 80-85963-89-2

Tibitzlová, A. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2019, ISBN: 978-80-7502-319-3

Zůbek, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN: 978-80-7598-245-2

Poznámky pod čiarou

[1] Tento příspěvek je výstupem programu Progres „Q02 – Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“, řešeného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

[2] V tomto ohledu tak navazuji na svůj předchozí článek Mulák, J. Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení. Paneurópske právnické listy, 2020, č. 1; ISSN: 2644-450X

[3] Novelu došlo k prodloužení promlčecí doby z dvaceti na třicet let, jde-li o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu – § 34 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku.

[4] Soud by měl nově přihlídnout též k jeho postoji k trestnému činu v trestním řízení, zda sjednal dohodu o vině a trestu, prohlásil svou vinu nebo označil rozhodné skutečnosti za nesporné – § 39 odst. 1 tr. zákoníku; v případě majetkové kriminality by měl zvážit uložení peněžitého trestu – § 39 odst. 8 tr. zákoníku.

[5] Do demonstrativního výčtu je nově zařazena polehčující okolnost, že se pachatel k trestnému činu doznal – § 41 písm. k) tr. zákoníku.

[6] Novelou trestního zákoníku a trestního řádu dochází k rozšíření případů, na které bude dopadat ustanovení § 58 tr. zákoníku (dohoda o vině a trestu; prohlášení viny), čímž se vytrácí „punc“ výjimečnosti/mimořádnosti § 58 tr. zákoníku, neboť jej půjde použít vedle obecného důvodu (odst. 1), také u pachatele, který jinému zabránil v dokonání činu [odst. 2 písm. a)] či u prohlášení viny [odst. 2 písm. b)], u dohody o vině a trestu (odst. 3), u spolupracujícího obviněného (odst. 5), u vývojových stadií trestného činu a u pomocníka (odst. 6), u právního omylu a u okolností vylučující protiprávnost (odst. 7), při ukládání trestu pachateli se zmenšenou přičetností (§ 40 odst. 2 tr. zákoníku) a u mladistvých (§ 32 zák. mládeže).

[7] Těžiště změn v hmotněprávní úpravě peněžitého trestu představuje zrušení institutu náhradního trestu odnětí svobody, který je soudem stanoven v případě, že by ve stanovené lhůtě nebyl peněžitý trest vykonán. Nově se pro případy nezaplacení, resp. nevymožení peněžitého trestu, zavádí postup spočívající v přeměně peněžitého trestu nebo jeho zbytku v nepodmíněný trest odnětí svobody.

[8] Uvedenou novelou dochází ke zdvojnásobení částek, přičemž nově platí, že:

- 138 odst. 1 Pro účely tohoto zákona se rozumí

a) škodou nikoli nepatrnou škoda dosahující částky nejméně 10000 Kč,

b) škodou nikoli malou škoda dosahující částky nejméně 50000 Kč,

c) větší škodou škoda dosahující částky nejméně 100000 Kč,

d) značnou škodou škoda dosahující částky nejméně 1000000 Kč a

e) škodou velkého rozsahu škoda dosahující částky nejméně 10000000 Kč.

[9] K tomu srov. rozsáhlou komparativní studii – Čentéš, J., Beleš, A., Čípková, J. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (I. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 2, ISSN: 1805-2789 a Čentéš, J., Beleš, A., Čípková, J. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (II. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 3, ISSN: 1805-2789.

[10] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, ISBN:978-80-7502-387-2, str. 273 an; Mičkal, Martin. Zásada kontradiktornosti ve světle probíhající rekodifikace trestního práva procesního. In: COFOLA 2018. Permanentní reforma trestního řízení (koncepční a nekoncepční změny na půdě trestního práva procesního). Brno: Masarykova univerzita, 2018, ISBN 978-80-210-9070-5, str. 129–146

[11] Říha, J. Přípravné řízení v návrhu rekodifikované právní úpravy. In: Gřivna, T., Šimánová, H. (eds.) Přípravné řízení dnes a zítra. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN: 978-80-7380-787-0, str. 97.

[12] Podle čl. 60 odst. 2 první až čtvrté věty pokynu obecné povahy č. 9/2019 platí, že žalobní návrh musí být stručný, ucelený, jasně formulovaný, logicky uspořádaný a musí obsahovat náležitosti podle zákona [§ 177 písm. c) tr. řádu]

[13] Z čl. 60 odst. 3 pokynu obecné povahy č. 9/2019 pak vyplývá, že považuje-li státní zástupce za splněné podmínky k vydání trestního příkazu, uvede to v obžalobě. Pokud jde o zkrácené přípravné řízení a návrh na potrestání, zde platí čl. 85 odst. 2 pokynu obecné povahy č. 9/2019, kde je uvedeno, že čl. 60 odst. 2 předposlední věta a čl. 60 odst. 3 pokynu obecné povahy č. 9/2019 se u návrhu na potrestání použijí obdobně.

[14] Růžička, M. Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha: LexisNexis, 2005, ISBN: 80-86199-93-2, str. 114 an.

[15] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, ISBN:978-80-7502-387-2, str. 58 – 116.

[16] K tomuto podrobněji: Lýsek, M. Proč není v obžalobě návrh trestu? Státní zastupitelství, 2013, č. 4, ISSN. 1214-3758, str. 58 an.; Bartošiková, R. Návrh trestu v obžalobě a jeho možná úskalí. Státní zastupitelství, 2020, č. 4, ISSN: 1214-3758 str. 15 an.

[17] Růžička, M. Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha: LexisNexis, 2005, ISBN: 80-86199-93-2, str. 114 an.

[18] Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2018, ISBN:978-80-7502-278-3, str. 148-149, 153.

[19] K zásadě rychlosti např. Šámal, P. Průtahy a obstrukce v trestním řízení a jejich příčiny. Trestněprávní revue, 2020, č. 2, ISSN: 1213-5313, str. 63 an.; Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, str. 181 – 191.

[20] Kandová, K. Pojem pravdy (nejen) v trestním řízení a některé související instituty. Právník, 2017, č. 10, ISSN 0231-6625; Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3, ISSN: 1805-2789.

[21] Jde zejména o rozšíření aplikovatelnosti na zvlášť závažné zločiny a na možnost jejího sjednání v rámci hlavního líčení.

[22] Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 1999, ISBN 80-85963-89-2, str. 141 an.

[23] Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 1999, ISBN 80-85963-89-2, str. 161 – 163.

[24] Pelc, V. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu. In: Jelínek, J. a kol. Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení. Praha: Leges, 2020, ISBN:978-80-7502-444-2, str. 46 an.; Provazník, J. Vybrané problémy současného modelu dokazování v trestním řízení. In: Kalvodová, V., Hrušáková, M. a kol. Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty. Brno: Masarykova univerzita, 2015, ISBN: 978-80-210-8072-0, str. 41–42.

[25] Zůbek, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2019, ISBN: 978-80-7598-245-2, str. 79 an.

[26] § 314q odst. 3 – 5, § 314r tr. řádu

[27] Srov. obdobně § 309 odst. 1 písm. a) tr. řádu, pokud jde o narovnání, zejména důležitost správného označení skutku, jehož se prohlášení viny týká. Tibitzlová, A. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2019, ISBN:978-80-7502-319-3, str. 150 – 152.

[28] Uvedené se bude týkat zejména případů, v nichž vystupuje spolupracující obviněný

[29] Jedná se o obdobu úpravy v § 314 tr. řádu, z níž plyne, že nebylo-li narovnání soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem schváleno poté, co obviněný učinil prohlášení podle § 309 odst. 1 tr. řádu, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu.

[30] Tato podmínka má být nahrazena vylučující podmínkou, že nelze uzavřít dohodu o vině a trestu v řízení „proti osobě, jejíž svéprávnost je omezena“.

[31] V současné právní úpravě je možné prohlásit za nesporné některé skutečnosti ve dvou případech: a) byl-li soudu s doručením návrhu na potrestání předán zadržený podezřelý, soudce jej do 24 hodin vyslechně jako obviněného, zejména k okolnostem zadržení a důvodům vazby, dále k tomu, které skutečnosti považuje za nesporné, a zda souhlasí s tím, aby takové skutečnosti nebyly v hlavním líčení dokazovány (§ 314b odst. 2 tr. řádu), b) v rámci hlavního líčení ve zjednodušeném řízení (§ 314d odst. 2 tr. řádu).

[32] Srov. § 39 odst. 1 tr. zákoníku – obecné ustanovení, § 41 písm. l) tr. zákoníku – doznání jako polehčující okolnost, § 58 odst. 2 písm. b) – možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody u prohlášení viny, § 58 odst. 3 tr. zákoníku – možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody u dohody o vině a trestu.

[33] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, ISBN:978-80-7502-387-2, str. 89 an.

[\[34\]](#) Provazník, J. Charakteristické rysy koncepce trestního řízení před rokem 1990. Trestní právo, 2018, č. 1, ISSN: 1211-2860, str. 5 – 12;

[\[35\]](#) Provazník, J. Charakteristické rysy koncepce trestního řízení po roce 1990. Trestní právo, 2018, č. 2, ISSN: 1211-2860, str. 18-34.